

УДК 373.5.03

Ольга Єрмоєнко, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти

Юлія Стасюк, студентка 3 курсу технологічного факультету групи ДТ-ПОД 14
Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків

ВИХОВАННЯ “МОВНОЇ СТІЙКОСТІ” В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглядається актуальна виховна проблема підвищення рівня культури та мовленнєво-комунікативної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. З'ясовано, що визначена проблема пов'язана з інтенсифікацією інформаційних комунікацій, із широким упровадженням мережі Інтернет, сучасними технологіями видавничої справи, що певною мірою негативно впливають на створення культури особистісного мовленнєвого простору учнів. Авторами запропоновано ряд рекомендацій, що можуть бути використані класними керівниками та учителями загальноосвітніх навчальних закладів у процесі здійснення виховної роботи з учнями.

Ключові слова: виховання, культура, культура мовлення, культура спілкування, мовна стійкість, мовленнєво-комунікативна компетенція, мовні засоби.

Лит. 8.

Ольга Еременко, кандидат педагогических наук, доцент
кафедры педагогики, методики и менеджмента образования

Юлия Стасюк, студентка 3 курса технологического факультета, группы ДТ-ПОД 14
Украинской инженерно-педагогической академии, г. Харьков

ВОСПИТАНИЕ “ЯЗЫКОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ” У УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРНОЙ СРЕДЫ

В статье рассматривается актуальная воспитательная проблема повышения уровня культуры и речевой коммуникативной компетенции учащихся общеобразовательных учебных заведений. Выяснено, что данная проблема связана с интенсификацией информационных коммуникаций, с широким внедрением сети Интернет, современными технологиями издательского дела, которые в определенной степени негативно влияют на создание культуры личностного речевого пространства учеников. Авторами предложен ряд рекомендаций, которые могут быть использованы классными руководителями и учителями общеобразовательных учебных заведений в процессе осуществления воспитательной работы с учащимися.

Ключевые слова: воспитание, культура, культура речи, культура общения, языковая устойчивость, речевая коммуникативная компетенция, языковые средства.

Olha Yeromenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy, Methodology and
Management of Education Department

Yuliya Stasyuk, the third year Student of Technological Faculty,
Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Kharkiv

THE FOSTERING OF “LANGUAGE STABILITY” AMONG STUDENTS OF COMPREHENSIVE EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF THE MODERN CULTURAL ENVIRONMENT

The article deals with the current educational problem of raising the level of culture and the verbal communicative competence of students of comprehensive educational institutions. The main tasks of educational activity are fostering a spiritual culture of the individual, the creation of the conditions enabling the individual to choose his or her worldview position; the formation of students' interpersonal skills and their preparation for life; the Ukrainian language mastering, the development of high linguistic culture. It has been clarified that this problem relates to the intensification of the information communications, the wide introduction of the Internet, modern publishing technologies, which to some extent, negatively affect the development of the student's personal speech space culture, mastering the word aesthetics, moral and aesthetic self-expression in communication. In such terms, the special attention shall be given to the need, at least, of minimizing the using of non-normative vocabulary by students, inducing them to the linguistic self-censorship, the rigour with regard

ВИХОВАННЯ “МОВНОЇ СТІЙКОСТІ” В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

to the violators of communication norms. The authors propose a number of recommendations that can be used by class teachers and teachers of comprehensive educational institutions in the process of educational work with students.

Keywords: upbringing, a culture, the speech culture, the communication culture, the language stability, the verbal communicative competence, the linguistic means.

Постановка проблеми. Сучасний виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах має основні завдання, зумовлені пріоритетними напрямками реформування школи, визначеними державними документами (національною доктриною, держстандартом, концепціями тощо), до яких належать: формування національної свідомості, формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою, прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців, виховання духовної культури особистості. Реалізація нових завдань освіти потребує не тільки підвищення в учнів рівня культури та мовленнєво-комунікативної компетенції, але й формування їх “мовної стійкості” – наміру та поведінки особистості чи групи людей, спрямованих на послідовне, непохитне користування в щоденному спілкуванні певною мовою чи мовними засобами, незалежно від того, якою мовою послуговується співрозмовник.

У сучасному суспільному житті спостерігається проблема недостатнього мовленнєвого розвитку учнів, котра, з-поміж інших суспільних чинників, обумовлюється недостатнім рівнем мовленнєвої компетентності, а відтак – низькою мовленнєвою культурою. Культура людського спілкування – це частка загальної культури особистості, а її відсутність – свідчення бездуховності людини. Одним із показників духовної культури особистості, її моральності, внутрішньої й зовнішньої краси є мовленнєва культура. У мовленнєвій культурі проявляється інтелект і рівень мислення індивіда, його освіченість і вихованість, культурність і ціннісні орієнтації, краса слова і духу як ознаки духовного багатства та неповторної людської сутності. Культура спілкування учнів може розглядатися як найважливіший творчий ресурс освіти в справі інтелектуального виховання особистості.

Особливої значущості сьогодні набуває необхідність формування мовленнєвої культури в учнів старшої школи, яка пов’язана з інтенсифікацією інформаційних комунікацій, із широким упровадженням мережі Інтернету, сучасними технологіями видавничої справи, що певною мірою негативно впливають на створення культури особистісного мовленнєвого простору, оволодіння естетикою слова, морально-

естетичним самовиразом у спілкуванні. Учні старших класів більш, ніж дорослі підлягають впливу субкультури, моди на спрощення стилю спілкування, зневажливого ставлення до краси буденного мовлення, що приводить до значної засміченості їхньої мови. Тож виникає необхідність формування в учнів якостей, намірів, психологічних орієнтирів індивіда непохитно користуватися у щоденному спілкуванні певними мовними засобами, які є для людини природовідповідними та близькими з погляду її виховання та освіти.

Аналіз досліджень. Проблеми нормативності мови та мовлення, культури мови завжди були в центрі наукової уваги багатьох дослідників. Їх вивчали такі науковці, як Ф. Бацевич, І. Білодід, А. Бурячок, В. Виноградов, Б. Головін, С. Дорошенко, П. Дудик, С. Єрмоленко, Ф. Жилко, М. Жовтобрюх, М. Кочерган, А. Коваль, О. Леонтєв, І. Матвіяс, З. Мацюк, С. Ожегов, О. Олексенко, В. Перебийніс, М. Пилинський, І. Плотницька, Л. Пустовіт, О. Пономарів, П. Редін, В. Русанівський, О. Сербенська, Н. Станкевич, С. Шевчук та багато інших.

Проблемі “мовної стійкості” вперше приділив увагу соціолінгвіст О. Ткаченко, але надалі вона стає досить актуальною й привертає інтерес таких дослідників: Б. Ажнюк, О. Бондар, Л. Лазаренка, Л. Мосенко, О. Селіванової, А. Скиби, Г. Стойкова, О. Тараненко та ін.

Мета статті – з’ясувати причини зниження мовної культури сучасних учнів та розробити рекомендації щодо формування культури мовлення учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Виховання – соціально і педагогічно організований процес формування людини як особистості. Виховна робота в навчальному закладі сприяє становленню особистості як творця і проектувальника життя, гармонізації та гуманізації стосунків між учнями і педагогами, школою і родиною, керуючись ідеями самоцінності дитинства, демократичного діалогу між поколіннями. Одними із основних завдань виховної діяльності є виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції; формування у дітей і молоді уміння міжособистісного спілкування та підготовка їх до життя; оволодіння українською мовою, формування високої мовної культури.

Не можна говорити про виховання культури учнів, не торкнувшись питання культури взагалі. Культура є історично визначеним рівнем розвитку суспільства й людини, що виявляється в типах та формах організації життя й діяльності людей, а також у тих матеріальних і духовних цінностях, які створюють люди. Так, в енциклопедичному словнику визначення “культура” (лат. culture – “обробіток”, “обробляти”) – сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії; історично набутий набір правил всередині соціуму для його збереження та гармонізації [2].

Культура як засіб ціннісного сприймання дійсності відбивається у практичній діяльності людей – і внутрішній, і зовнішній. У процесі внутрішньої діяльності формуються мотиви, ціннісні орієнтації, визначаються технології майбутніх дій. Усе це потім виявляється у зовнішній діяльності людини. Тому іноді термін “культура” використовується у вузькому розумінні слова – як визначення її духовного значення для людини, тобто етичних норм і правил, звичаїв і традицій, що є значущими для неї [7].

Аналізуючи досліджувану проблему, насамперед варто звернути увагу на поняття “культура мови та мовлення”, що розуміється як частина загальної культури людини, наслідок її виховання та освіти у певному мовному та культурному середовищі. Це вміння правильно говорити, писати, вживати мовні засоби відповідно до мети і умов спілкування. Однією з найважливіших ознак літературної мови є значний словниковий запас, який реалізується на побутовому рівні, в учнівському середовищі, при спілкуванні з педагогами, під час письма.

Поняття про культуру мови містить у собі два аспекти: 1) засвоєння літературної мови, її правильність, тобто дотримання літературних норм, сприйнятих як “ідеал” або загальноприйнятий, традиційний звичай, та 2) мовна майстерність, тобто вміння обрати найбільш точний у значеннєвому відношенні, стилістично і ситуативно доречний варіант висловлювання думки.

Процес формування культури мовлення складається з усного та писемного мовлення учнів. Техніка усного мовлення доповнює техніку мовлення писемного, і навпаки. Від оволодіння теорією і практикою письма залежить не тільки мовна, а й загальна культура кожного. Опанувавши письмо, людина прилучається до книг – найуніверсальнішого і найнадійнішого джерела знань. Книга вказує шлях до культури і водночас є виявом культури, яка формується із

знань, навичок, умінь і поведінки окремої особи, народу, всього людства. Отже, шлях до культури пролягає через мову, культура своєрідно закріплюється в мові і реалізується в мовленні.

У сфері мовленнєвої діяльності дуже важливою є загальна й професійна освіченість мовця, його ерудиція. Маючи ґрунтовні знання, зокрема з мови, досконало володіючи її усною і писемною формами, кожен носій мови може зарекомендувати себе в суспільному житті найефективніше. Отже, усне мовлення й писемне мовлення, оволодіння їх стилістикою, культурою – це дуже місткий і постійний природний процес, не завжди спланований і усвідомлюваний, але спрямований до знання і вміння висловлюватись, послуговуватись мовою як найдоцільніше в усіх сферах соціального та індивідуального життя кожного з мовців.

Звернемося до лінгвістичного енциклопедичного словника, в якому мовна норма тлумачиться як “сукупність найбільш стійких традиційних реалізацій мовної системи, відображених і закріплених у процесі суспільної комунікації” [8]. Слід зауважити, що у кожній соціальній групі є свої специфічні норми мови, своєрідні еталони спілкування. Певною мірою культура мови є виявом соціального життя людей і несе на собі відбиток освітньо-культурного рівня, мовних стереотипів, що формуються вдома та в школі, в референтних групах, зокрема створення та застосування жаргонних висловів та неологізмів. Ці особливості яскраво проявляються при спілкуванні молодих людей в соціальних мережах, на різних чагах і форумах. Для людини, що має вищу освіту, може бути дивним і неприємним те, як багато в цьому Інтернет-середовищі брутальної лайки, ворожості та грубості, сленгу й скорочень, не зрозумілих “чайникам”. Ця обставина змушує замислитися про причини поширення ненормативної лексики при спілкуванні дітей між собою, в тому числі за допомогою технічних засобів (СМС, повідомлення у соціальних мережах і т.п.), яка, з огляду на частоту використання, стає “нормою”, а ввічливість – ознакою приналежності до культури минулого. Можливо, справа у високій інтенсивності життя, коли бракує часу для слів ввічливості, слова набираються із скороченнями, замість слів використовують “смайлики”.

У науковій літературі єдність культури поведінки, мовлення і мови трактується як “культура спілкування”. Так, за визначенням Т. Чмут під культурою спілкування, слід розуміти наявність в суспільстві і житті людини форми творіння спілкування, систематизацію та реалізацію його норм, способів та засобів

ВИХОВАННЯ “МОВНОЇ СТІЙКОСТІ” В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

відповідно до ієрархії цінностей та установок [6]. У цьому феномені нормовідповідні та творчі компоненти взаємопов'язані, взаємозалежні. Спілкування та його культура – це творчість, яка веде до самовдосконалення, і водночас це цінність для кожної людини і для суспільства загалом. Від усвідомлення цього залежить успіх у взаємодії людей. Цінністю культура спілкування стає тоді, коли слугує задоволенню їх актуальних потреб у спільній діяльності та духовному розвитку. Також, Л. Лихачов, позначаючи феномен “культура спілкування”, підкреслює моральний і духовний її зміст, включаючи освіченість, духовне багатство, розвинене мислення, здатність правильно розуміти явища в різних сферах життя, здатність точно передати слухачеві свої думки чи почуття [3]. Культура спілкування може тлумачитися і як якість особистості, що включає великий за обсягом словниковий запас; як різновид соціальної компетентності – спроможність використовувати різні стилі спілкування, різні мови, здатність бути толерантним до співрозмовника, вступати в діалог, налагоджувати співпрацю тощо.

Виходячи з представлених вище визначень, “культура спілкування” є однією із сторін базової культури особистості, яка, в свою чергу, являє собою комплекс характеристик (знань, якостей, звичок, ціннісних орієнтацій, тощо), що дозволяють жити людині в гармонії із загальнолюдською, національною культурою, розвивати і суспільство, і індивідуальну своєрідність своєї особистості. Культура спілкування – це найважливіша умова задоволення індивідом відносинами з оточуючими і життям в цілому, необхідна передумова ефективної трудової діяльності, одна з невідмінних умов психічного, емоційного, інтелектуального, соціального розвитку особистості. Завдання виховання культури мови покладаються насамперед на родину, освітні установи, установи культури, літературу, засоби масової інформації, громадські організації.

Отже, аналізуючи процес комунікації, можемо констатувати очевидне зниження складності мовних стереотипів, збільшення частоти вживання слів іншомовного походження, що супроводжується посилення впливу побутового мовлення на літературну мову. Для появи змін у стандартах мовлення вагоме значення мають такі чинники: втрата літературною мовою її нормотворчого значення, адже читання займає все менше місце у формуванні сучасної переважно “візуальної” культури, кіно, телебачення, поп-культура сучасного “кічу”, “попси” й “джинси”;

використання у сфері комунікації усного контекстуального мовлення, спілкування, опосередкованого технічними засобами (телефони, комп'ютери) [5].

Сьогодні мова засобів масової інформації стає нормотворчим чинником. Вона визначає рівень мовної культури, а політичні ток-шоу, на жаль, вчать не толерантності та повазі співрозмовника, а подеколи й відвертому хамству. Спостерігаючи публічну комунікацію у сфері політики, економіки, права, ми не можемо не звернути увагу на нехтування традиційними нормами мовної поведінки й навіть на випадки ображення й фізичного насильства [4].

В свою чергу, зниженню мовної норми у сфері публічної комунікації сприяє зниження рівня гуманітарної освіти сучасної інтелігенції, що перестає бути носієм і користувачем літературної мови. Літературною працею не так вже рідко займаються графомани, яким не має про що писати, які володіють не пером, а комп'ютерним перекладом. У книжках ми все частіше зустрічаємо грубі помилки й просто неякісний текст. Ця обставина негативно відбивається на рівні мовної культури читачів дешевих пакет-буків. Анонімне спілкування в соціальних мережах, всілякі “коментарі” просто жахають своєю грубістю та недолугістю. Ще однією причиною поширення ненормативної лексики серед учнів є відсутність домашнього виховання. У засвоєнні дитиною мовних стандартів важливу роль відіграють імітація й ідентифікація, тобто наслідування поведінки значущих для неї людей, що призводить до прийняття їхніх цінностей, установок, норм поведінки, друзів, суспільних авторитетів, які впливають на соціум через ЗМІ. Ще одним джерелом поширення ненормативної лексики певною мірою є навчальні заклади, де впливають на розвиток мовлення учнів не тільки вчителі, але й учнівський колектив. Багато учнів приносять з дому “лайливі слова”. Школярі, які були колись не знайомі з такими висловлюваннями, починають вживати їх і закріплювати у своїй свідомості, мовленні. Ці норми молодіжного спілкування зберігаються і в умовах вищих навчальних закладів [1].

Отже, ми приходимо до висновку, що виникає гостра необхідність підвищення рівня культури спілкування учнів старших класів. У зв'язку з чим, ми пропонуємо ряд рекомендацій, що можуть бути використані класними керівниками та учителями загальноосвітніх навчальних закладів у процесі здійснення виховної роботи з учнями.

В першу чергу потрібно створити позитивну

мотивацію в учнів щодо розвитку культури мовлення. Реалізувати її можна за допомогою самоаналізу, взаємоаналізу та самооцінки, що навчить оцінювати учнів рівень культури свого мовлення. Адже щоб зрозуміти свій власний досвід потрібно аналізувати досвід інших та зіставляти його з власним. Даний метод повинен стати мотивуючим фактором за допомогою якого з'явиться установка на самоосвіту щодо вироблення мовленнєвих умінь та навичок, сформується її цілі та задачі. Ми пропонуємо заохочувати учнів в процес дискусійно-аналітичного спілкування. Яскравим прикладом може стати така форма роботи, як дебати, вони не тільки сприяють розвитку комунікаційних умінь, ораторських здібностей, а й мають певні чіткі правила, які не дають змогу виражатися ненормативною лексикою та виховують культуру спілкування. Не менш ефективними можуть бути групові дискусії, як процес діалогічного спілкування учасників в ході якого формується практичний досвід спільної участі в обговоренні і вирішенні теоретичних і практичних проблем. В процесі дискусії учень вчиться чітко виражати свої думки в доповідях та виступах, активно відстоювати свою думку, аргументуючи заперечувати, спростовувати помилкову позицію співучасника. Це забезпечить можливість побудови самостійної діяльності, що обумовлює високий рівень інтелектуальної та особистісної активності, мотивує включитися в процес навчального пізнання, сприяє виробленню навичок культури спілкування, здатності формулювати та відстоювати власну точку зору та погляди.

Важливу роль у розвитку культури мовлення відіграє література. Сучасні учні, нажаль, не надають перевагу читанню книжок поряд з спілкуванням в мережах. Але, словниковий запас людини повинен накопичуватися не тільки в процесі коротких буденних розмов, а і в процесі аналізу і побудови зв'язного продуманого тексту, в якому потрібно контролювати і відбирати слова, граматичні конструкції в залежності від смислового зв'язку. Тому ми рекомендуємо в процесі навчально-виховної діяльності орієнтуватися на вироблення в учнів навичок аналізу тексту і створення власного твору. В процесі роботи над мовою необхідно формувати критичне відношення до відбору слів, прагнути до пошуку слів, адекватних задуму висловлювання. При сприйманні тексту слід добиватися розуміння його загального сенсу і передачі його шляхом переказування “на свої слова”. Надавати перевагу активним формам і

методам роботи з метою зацікавлення учнів новим матеріалом, розвитку творчої ініціативи та формуванню критичного мислення. Пропонуємо використовувати такі форми роботи: словниково-стилістичний аналіз, комплексний аналіз тексту, порівняльний аналіз художніх текстів давніх епох та сучасності, аналіз художніх концептів тексту, виокремлення оцінного компонента в тексті та ін. При створенні власного твору використовувати такі жанри, як огляд малюнка, анотація, репортаж, інтерв'ю, стаття, есе, відгук, рецензія, щоденникові записи та ін.

Значну увагу потрібно приділяти мотивації позакласному читанню і обговоренню сучасних бестселерів, що без винятку зацікавить сучасну молодь. Таким чином розширювати середовище зразків культурного спілкування на основі різноманіття форм позакласної виховної роботи. Така позакласна діяльність може бути представлена у вигляді творчих гуртків (ораторського мистецтва, художнього слова, театральний), клуби за інтересами (клуб літератури сучасності), проведення конкурсів (ораторів, журналістських здібностей), свят, тематичних вечорів, читацьких конференцій, проведення зустрічей з письменниками, журналістами, політиками тощо.

Висновки. Таким чином, аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє визначити, що сутність поняття “культура спілкування” є важливою складовою загальної культури особистості і трактується в єдності як культура поведінки, мовлення і мови. Культура спілкування учнів останнім часом відрізняється особливою розкутістю, а подеколи й брутальністю. Порушення мовленнєвого етикету характерні для підліткового віку. Вживання жаргонізмів чи не нормативної лексики стає нормою, лихослів'я має місце серед учнів. Заборона ненормативної лексики втрачена, лайка лунає в “художніх” творах і засобах масової комунікації, не тільки на вулицях, а й в стінах шкіл та вдома. За таких умов варто привернути увагу до потреби принаймні мінімізації вживання ненормативної лексики учнями, спонукати їх до лінгвістичної самоцензури, вимогливості до порушників норм спілкування.

Реалізація запропонованого комплексу рекомендацій сприятиме розвитку культури мови учнів в цілому і окремих її компонентів. Праця над власною культурою мовлення викличе повагу оточуючих і, без сумніву, дасть змогу виховати в собі “мовну стійкість”, такий орієнтир особистості, що стимулює непохитно користуватися у щоденному спілкуванні мовними

ВИХОВАННЯ “МОВНОЇ СТІЙКОСТІ” В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

засобами, які є для особистості близькими з погляду її виховання та освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. *Порушення прав дитини засобами сучасної теле-, відеокомунікації* // *Теле- та радіожурналістика*. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 9. – Ч. 1. С. 152–156.

2. *Лінгвістичний енциклопедичний словник / голов. ред В. М. Ярцева*. – М.: Радянська енциклопедія, 1990. – 685 с.

3. Лихачев Д. С. *Культура как целостная среда* // *Новый мир*. – Москва: Известий Цик – 1994. – № 8. – С. 3–8.

4. Нецименко Г. П. *Вопросы языкознания / Г. П. Нецименко // Динамика речевого стандарта современной публичной вербальной коммуникации: проблема тенденции развития*. – М.: РПМИ, – 2001. – № 1. – С. 98–131.

5. Ростомова Л. М. *Ненормативна лексика: до питання про культуру спілкування студентства* // *Педагогічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура*. – Х: ХГПА, 2012. – Вип. 12. – С. 271.

6. Стойкова Г. Г. *Основні аспекти щодо мовної стійкості в Україні / Г. Г. Стойкова // Одеський лінгвістичний вісник*. – Одеса: НУ “ОЮА”, 2015. – № 5. – Том 1. – С. 160–164.

7. Чайка Г. Л. *Культура ділового спілкування менеджера / Г. Л. Чайка [Електронний ресурс]: Навчальні матеріали онлайн*. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15970122/mededzhment/ponyattya_kultura_kultura_dilovogo_spilkuvannya#32.

8. Чмут Т. К. *Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська*. – Київ: ДП “Експрес-Поліграф”, 2009. – 160 с.

REFERENCES

1. Boiko, O. (2010). *Porushennia prav dytyny zasobamy suchasnoi tele-, videokomunikatsii* [Violations of the children’s rights by means of modern

TV-, videocommunication]. *Tele- ta radiozhurnalistyka* [TV and radio journalism]. Lviv: VTs LNU Publ., vol. 9, part 1. pp.152–156. [in Ukrainian].

2. Yartseva, V. M. (Ed.). (1990). *Linhvistychnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Linguistic Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Radianska entsyklopediia, 685 p. [in Russian].

3. Likhachev, D. S. (1994). *Kultura kak tselostnaya sreda* [Culture as the holistic environment]. *Novyy mir* [New world]. Moscow: Izvestiy Tsik, no.8, pp. 3–8. [in Russian].

4. Neshchimenko, G. P. (2001). *Voprosy yazykoznaniiya* [Questions of linguistics] *Dinamika rechevogo standarta sovremennoy publichnoy verbalnoy kommunikatsii: problema tendentsii razvitiya* [The dynamics of the speech standard of modern public verbal communication: problem of the development trend]. Moscow: RPMI Publ., no 1, pp. 98–131pp. [in Russian].

5. Rostomova, L. M. (2012). *Nenormativna leksyka: do pytannia pro kulturu spilkuvannia studentstva* [Non-normative vocabulary: to the question of the culture of communication students]. *Pedagogical discourse: collection of scientific works*. (Ed.). I. M. Shorobura. Khmelnytsk: KhHPA Publ., vol.12, p. 271. [in Ukrainian].

6. Stoikova, H. H. (2015). *Osnovni aspekty shchodo movnoi stiikosti v Ukraini* [The main aspects regarding the language sustainability in Ukraine]. *Odesa Linguistic Bulletin*. Odesa: NU “OYuA”, no.5, vol. 1, pp.160–164. [in Ukrainian].

7. Chaika, H. L. *Kultura dilovoho spilkuvannia menedzhera* [The Culture of Manager’s Business Communication]. *Navchalni materialy onlain* [Educational materials online]. Retrieved from: http://pidruchniki.com/15970122/mededzhment/ponyattya_kultura_kultura_dilovogo_spilkuvannya#32. [in Ukrainian].

8. Chmut, T. K., Chaika, H.L., Lukashevych, M. P. & Osechynska, I. B. (2009). *Etyka dilovoho spilkuvannia: kurs leksii* [Ethics of business communication: the course of lectures]. Kyiv: DP “Ekspres-Polihraf”, 160 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.05.2017

“Неможливо виростити повноцінну людину без виховання в ній почуття Прекрасного”.

Рабіндранат Тагор
відомий індійський художник

